

המחאה שלנו נגד הגירוש

התעוררות החברה האזרחית נגד גירוש מבקשי המקלט
כתיבה: איריס טוביאס | עריכה: נמרוד אביגאל

צילום: אנדריאה גאגני

ראשי פרקים

2.....מבוא.

5.....עצומות והפגנות נגד הגירוש.

10.....הליכים משפטיים נגד הגירוש.

13.....פעילות מתנדבים נגד הגירוש.

16.....אלטרנטיבות לגירוש.

19.....אחרית דבר, סיכום ומסקנות.

Welcome the stranger.
Protect the refugee.

היא"ס ישראל • צייטלין 1, תל אביב • טל' 03-6911322 • hias.org.il

מבוא

בינואר 2018 פורסמה מדיניות חדשה לפיה יגורשו מישראל אריתראים וסודנים למדינות שלישיות באפריקה, לפי הסכם סודי שנחתם עם אותן מדינות. ההודעה נתקלה בהתעוררות ציבורית חסרת תקדים לצד מבקשי המקלט. אף שהסיבות לעצירת המדיניות לוטות בערפל, אין ספק שלפעילותם הרבה של החברה הישראלית, עורכי דין, ארגוני סיוע ומתנדבים באותה תקופה, היה חלק משמעותי בכך. מטרתו של הדו"ח לסכם את הפרק הזה, שייחודי בהיסטוריה של אקטיביזם בישראל בכלל ושל מבקשי המקלט בה בפרט.

מבקשי מקלט בישראל

בישראל שוהים כיום כ-35,000 מבקשי מקלט שהגיעו מאפריקה דרך סיני, מתוכם 19% הגיעו מסודאן ו-73% מאריתריאה, שתיהן מדינות דיקטטוריות שמפירות זכויות אדם בצורה בוטה. סודנים רבים נמלטו מרצח עם וטיהור אתני שמבצע המשטר בשבטים במערב סודאן (דארפור) ודרומה (הרי הנובה ואזור הנילוס הכחול). אזרחי אריתריאה בורחים ממדינה בה אין מערכת משפט אזרחית, מעולם לא התקיימו בחירות ואזרחי המדינה כולם מחויבים לשירות צבאי שאינו מוגבל בזמן וכרוך בעבודות פרך, כאשר מי שעורק מהצבא ונתפס חשוף לעינויים ואף לעונש מוות. בעוד [שברחבי העולם](#) שיעור ההכרה בהם כפליטים עומד על בין 50% (סודנים) ל-90% (אריתראים), בישראל הוכרו עד כה רק 12 מהם כפליטים, פחות מ-0.1%. בית הדין לעררים [פסק לאחרונה](#) (15.2.2018) כי בניגוד לעמדת משרד הפנים, אריתראים שערקו מהצבא יוכלו להיות מוכרים כפליטים בשל תפישתם באריתראה כמתנגדים פוליטיים, וקבע כי העורר יוכר כפליט. משרד הפנים ערער על פסק הדין, והעניין תלוי בבית המשפט המחוזי.

כמו כן, הוגשה עתירה עקרונית וגם עררים פרטניים בעניין מבקשי המקלט מסודן שלא זוכים לקבל החלטה בעניינם זה שנים רבות. בזמן שהעתירה תלויה בבג"ץ, בית הדין לעררים קיבל מספר [עררים פרטניים](#) בנושא, והעניק לעוררים מעמד זמני עד להכרעה בבקשתם למקלט.

להכרעה בתיקים אלה יכולה להיות השפעה על מעמדם של אלפי אריתראים וסודנים.

מדיניות הגירוש

תכנית הממשלה לגירוש מבקשי מקלט היא המשך למדיניות ממושכת של כליאת מבקשי המקלט ב"חולות" וב"סהרונים" במטרה ללחוץ עליהם לעזוב את ישראל "מרצון". בשנת 2015 החלה מדיניות לגירוש מי שכלואים במתקן "חולות" למדינות שלישיות, רואנדה או אוגנדה. הגירוש התבסס על הסכמים סודיים עם אותן מדינות, כאשר לפי הנוהל שנקבע, מי שיסרבו לצאת – ייכלאו ללא מגבלת זמן. על הסדר זה הוגשה עתירה ולאחר מכן ערעור לבית המשפט העליון.

ב-28.8.2017 ניתן [פסק הדין בערעור](#). בית המשפט החליט שאין מניעה עקרונית לגרש למדינה השלישית: כי לא הוכח שהיא לא בטוחה, כי התקיימו כל התנאים הפרוצדורליים הנדרשים לצורך הרחקה וכי המנגנונים שקבעה ישראל לביקורת ולפיקוח על הליך ההרחקה ועל הטיפול במדינה השלישית מספקים. לצד זאת קבע בית המשפט שביוון שהמדינה הצהירה שההסכם עם המדינה השלישית קובע שאדם יורחק רק בהסכמה ומרצון, לא ניתן לכלוא אדם רק בשל כך שהוא אינו מסכים להרחקתו. בכך למעשה נמנע נוהל הגירוש הראשון, שכן לפי משרד הפנים, בלי כליאה לא ניתן היה לכפות את הגירוש. בעקבות פסק הדין, הודיע ראש הממשלה כי חתם עם מדינה שלישית (רואנדה) על הסכם שמאפשר גירוש אליה בכפייה, כך שלא נדרשת הסכמת האדם להרחקתו. בעקבות הצהרות אלה, פורסם "נוהל הרחקה למדינות שלישיות", לפיו אזרחי סודן ואריתריאה שלא הגישו בקשות מקלט עד ינואר 2018, או שבקשות המקלט שלהם נדחו, יהיו מועמדים לגירוש. הנוהל החריג מהגירוש נשים, קטינים, הורים שילדיהם סמוכים על שולחנם או מי שהמטרה הודיעה שקיימות ראיות לכאורה שנעברה כלפיו עבירה של החזקה בתנאי עבדות או עבירת של סחר בבני אדם. במקביל, [החליטה הממשלה](#) על סגירת מתקן "חולות" ועל שחרור הכלואים בו.

יישום נוהל הגירוש

למעט מי שחיים באילת, מכל הארץ נדרשים אריתראים וסודנים להגיע אחת לחודשיים ללשכה ייעודית של משרד הפנים בבני ברק, לחידוש רישיון השהייה שניתן להם ומאפשר להם לחיות ולעבוד בישראל. ביום 1.1.2018 פורסם [נוהל ליישום מדיניות הגירוש](#). לפי הנוהל, אריתראים וסודנים שיגיעו לחדש את רישיונותיהם בבני ברק עשויים לקבל החלטת גירוש, ויאמר להם שהרישיון שניתן להם למשך חודשיים הוא האחרון שיקבלו. אם לא

יצאו בתקופה זו מישראל מרצונם, הם יהיו בלי רישיון בתוקף ואם ייעצרו, יועברו לכלא "סהרונים". כליאתם של מי שיסרבו לצאת תהיה לפי חוק הכניסה לישראל, שקובע שמי שאינו משתף פעולה עם הרחקתו יכול להישאר כלוא ללא מגבלת זמן.

היעד שהציב משרד הפנים היה [שש-מאות החלטות גירוש בחודש](#). בעקבות עתירה על הליך הגירוש, החל משרד הפנים לזמן אנשים לשימוע לקראת גירושם. אולם המועד לשימוע נקבע במהלך התקופה של שישים הימים ליציאתם, לאחר שכבר נמסר להם כי עליהם לצאת. לכן, רבים לא הגיעו לשימוע שנקבע להם, מתוך חוסר אמון במערכת, חוסר הבנה או מפחד שמא ייעצרו בתום השימוע.

כשעלה חשש שבעקבות מעצרים של המיועדים לגירוש תיווצר בעיית מקום במתקני הכליאה, ראש הממשלה הנחה את רשות האוכלוסין וההגירה להכין תכנית לגירוש בכוח, אך הרשות הבהירה כי [לא תהיה ערוכה להעלאת אנשים בכפייה על מטוסים](#).

כדי לעמוד ביעדי הגירוש נדרשו אינספור שימועים והחלטות גירוש, ומשרד הפנים גייס פקידיים חדשים שיערכו את השימועים ויוציאו החלטות גירוש. כפי שיתואר בהמשך, השימועים נערכו במהירות, לפי שאלון קבוע ובלי שנסיבות מיוחדות נבחנו ברגישות ובזהירות, כדי לעמוד ביעדים שסומנו. אנשים שעברו שימועים סיפרו על הליך אטום, משפיל וכואב, עד כדי פקיד שהסביר למבקש המקלט שבקרוב יחזור לאכול בננות באפריקה, [והשווה את מבקשי המקלט לקופים](#).

דיווחים על גורלם של המגורשים לרואנדה ולאוגנדה

פסק הדין בעתירה הראשונה נגד ההסכמים עם המדינות השלישיות, ניתן מתוך אמון של בית המשפט בהבטחת המדינה, לפיהן מדובר במדינות בטוחות וכי המדינה עוקבת אחר יישום ההסכמים. אלא שדיווחים של אנשים שגורשו לרואנדה ולאוגנדה לימדו כי הבטחות אלה לא קוימו.

[ממחקר שנערך על ידי שלוש חוקרות בתחום ההגירה](#) עלה כי במקום גישה לבקשת מקלט וקבלת אישורי עבודה, לאחר נחיתתם תעודות המעבר שניתנו למגורשים נלקחו מהם. לאיש מהם לא ניתנה גישה להליך המקלט. כשהם חסרי מסמכים, חשופים למעשי שוד, איומים וכליאה, הם נאלצו להמשיך למסע רווי סכנות במסגרתו חצו את דרום-סודן, סודן ולוב, בחיפוש אחר מקלט. בדרך היו חשופים לסחר בבני אדם, כליאה, סכנת החזרה בכפייה לאריתריאה, תנאים קשים של הרעבה, אלימות ועבודות במחנות העינויים בלוב,

וכן חצייה מסוכנת של הים התיכון מלוב לאירופה. הם תארו מסע אימים ורבים מהם היו עדים בדרך למקרי מוות, בהם גם אנשים שהגיעו מישראל. מי שצלחו את המסע המסוכן [הגיעו לאירופה](#), זכו להגנה והוכרו שם כפליטים.

בהליכים המשפטיים שהוגשו נגד הגירוש (ראו בהמשך) צורפו עדויות של עשרות מבקשי מקלט שתיארו אירועים דומים של החרמת מסמכים, הותרת האנשים לגורלם ללא כל יכולת להסדיר את מעמדם, הפעלת לחצים עליהם לעזוב את מדינת היעד ועוד. עוד [פורסמו בתקשורת הישראלית](#) ראיונות שנערכו עם 7 אזרחי אריתריאה וסודן שיצאו מישראל לרואנדה, ונותרו בה (כאשר ככל הידוע לנו, כל היתר עזבו את רואנדה בינתיים). הם סיפרו כי נותרו ללא מעמד, חרף הבטחות ישראל, לא מתאפשר להם לעבוד וגם לא לחיות במחנה פליטים, והם חשופים למעצר. מידע דומה נצבר אצל נציבות האו"ם פליטים, אשר [הודיעה כי הם ראינו עשרות אנשים](#) שהגיעו לאיטליה לאחר שיצאו מישראל לרואנדה ולאוגנדה, חשו שחייהם בסכנה ועשו מסע הרה-סכנות.

לצד ממצאים אלה, ביום 6.2.2018 [פורסמה הקלטה משיבת סיעת הליכוד בכנסת](#), בה נשמעת סגנית ר החוץ, ציפי חוטובלי, אומרת כי אין למשרד החוץ דרך לעקוב אחר גורלם של מי שגורשו, וזאת בניגוד להתחייבות לפקח על יישום ההסכמים.

עצומות והפגנות נגד הגירוש

מדיניות הגירוש נתקלה בגל של מחאה מקשת רחבה של החברה הישראלית והקהילה הבינלאומית, שלא נראתה בעניינם של מבקשי המקלט בישראל עד כה. קבוצות רבות קמו וארגנו הפגנות לצד מבקשי המקלט, הוחתמו מספר עצומות והוגשו שלוש עתירות לבית המשפט העליון. ראש הממשלה וחברי כנסת התבטאו בדיעבד על כך שלכל אלה היה משקל משמעותי בעצירת מדיניות הגירוש.

עצומות נגד הגירוש

עם פרסום מדיניות הגירוש, התפרסמו שלל עצומות של אזרחים המתנגדים לה, וקוראים למדינה לעצור את הגירוש. בין השאר פורסמו [מכתב שנשלח על ידי מומחים למשפט בינלאומי אל היועץ המשפטי לממשלה, מכתב שנשלח על ידי רופאים לראש רשות האוכלוסין, מכתב של טייסי אל-על שכתבו כי לא ייקחו חלק בגירוש](#), [פרסום נרחב של](#)

[בכירים במשק שיצאו נגד הגירוש](#), [הכרזה מטעם פורום DUN'S 100 של בכירי ענף המשפט על התנגדותם לגירוש](#), [קריאה של ניצולי שואה נגד הגירוש](#), [עצומה של אנשי מוזיקה קלאסית, אמנים, מסעונים, תיכונים, אדריכלים ומתכננים](#) ועוד. עמותת רופאים לזכויות אדם [פנתה אל מנכ"ל משרד הבריאות](#) בדרישה לשלול את רישיון הרופא של פרופ' שלמה מור יוסף, ראש רשות האוכלוסין וההגירה, נוכח מעורבותו במבצע הגירוש המתוכנן, ושר הפנים [נתבע לדין תורה](#) בגין מדיניות הגירוש.

קמפיין תקשורתי וציבורי

[א.ס.ף והמוקד לפליטים ולמהגרים](#) קיימו קמפיין משותף נגד הגירוש, שהתנהל בין החודשים ינואר לאפריל 2018 וכלל פעולות רבות במרחב הציבורי ובאמצעי התקשורת השונים. במסגרת הקמפיין הפיקו הארגונים תוצרים שפורסמו ברשתות החברתיות, כגון סרטונים וכרזות, לצורך הגברת הנראות של המאבק והעברת המסרים שלו לציבור הרחב. כמו כן, התקיימו אירועים ומיצגים פוליטיים-אמנותיים להסברה ולפרסום ההפגנות הגדולות נגד הגירוש. באירועים שנעשו בפריסה ארצית בשיתוף עם התנועות "עוצרים את הגירוש" ו"עומדים ביחד" יצאו לשטח מאות פעילים לערים וישובים ברחבי הארץ, על מנת להסביר לציבור על תכנית הגירוש וסכנותיה - ועל פתרונות אלטרנטיביים כגון קליטה ומתן זכויות. האירועים היוו פלטפורמה לגיוס מצטרפים חדשים למאבק ולפרסום ההפגנות הגדולות נגד הגירוש בתל אביב. נוסף על כך, בהיותם של הארגונים בעלי נוכחות חזקה ברשתות החברתיות, הם דאגו להפיץ ולשתף לעשרות אלפי העוקבים שלהם את מגוון הפעילויות נגד הגירוש ברחבי הארץ, שנעשו ביוזמת פעילים עצמאיים וארגונים אחרים. מערכי הדוברות והתקשורת של א.ס.ף והמוקד לפליטים ולמהגרים עמדו בקשר רציף עם גופי תקשורת מקומית ועולמית, ובכך קידמו וחיזקו את הנראות התקשורתית של המאבק בארץ ובעולם. הארגונים פעלו לאספקת מידע שוטף לעיתונאים, וכן תרמו לחיבור של גופי התקשורת השונים עם מרואיינים מקהילות מבקשי המקלט. ככלל, הצוותים המקצועיים של א.ס.ף והמוקד לפליטים ולמהגרים היוו מקור מידע שוטף עבור פעילים רבים בהתארגנויות ותיקות וחדשות כאחד, ותפקדו כגורם מתאם, מתווך ומייעץ במאבק נגד הגירוש.

הפגנות בישראל נגד הגירוש

מספר ארגונים חברתיים, בהם התארגנויות חדשות שקמו לצורך זה, ארגנו הפגנות ברחבי הארץ נגד הגירוש, בשיתוף עם פעילים בקהילת מבקשי המקלט:

[דרום תל אביב נגד הגירוש](#), קם בהובלת מנכ"לית תנועת "אחותי" שולה קשת, והראו שבניגוד לתמונה המוכרת בתקשורת, תושבים רבים בדרום תל אביב עומדים לצד מבקשי המקלט במאבקם, ודורשים למצוא פתרון למצוקות בשכונותיהם שלא יפגעו במבקשי המקלט. אינספור שלטי "דרום תל אביב נגד הגירוש" נתלו על בתים בשכונות דרום תל אביב, התקיימה [הפגנת ענק בדרום תל אביב](#) בה השתתפו כ-20,000 אנשים, וכן נערכה [צעדת נשים נגד הגירוש](#) בשיתוף עם המרכז לקידום פליטים אפריקאים (ARDC) והמרכז לנשים אריתראיות.

"המאבק שלנו התחיל שנים רבות לפני 2018. כילידת נווה שאנן אני מובילה הרבה מאבקים, מתוך ההבנה שכל העוולות קשורות אחת בשניה, ועלינו למצוא תמיד את מנגנוני הכוח והאינטרס שעומדים מאחורי מדיניות כזו או אחרת. הובלנו מאבקים מגוונים בנושאי הפרות זכויות אדם: סחר בנשים, נזקי התחנה המרכזית, מאהל המחאה ב-2011, וכל מה שקשור לדיור ציבורי ומחוסרי דיור.

באשר לקהילת מבקשי המקלט, עוד מההתחלה היינו מעורבים בעניין. ב-2008, כאשר מבקשי המקלט הובאו לדרום העיר, לרבים מהם לא היה להם איפה להיות, אנשים הביאו אוכל וכמה עשרות מבקשי מקלט לנו בבית "אחותי". היינו באות כל ערב. היה כאן משהו כל כך בסיסי: קודם כל מקום לישון, לאכול - עד אשר יסתדרו. קשרנו קשרים עם קהילת מבקשי המקלט, כבר אז דרשנו לפזר אותם בארץ, מאחר ומדובר בעשרות אלפים. ב-2011 הקמנו את "כוח לקהילה", התארגנות שמקיימת שיתופי פעולה בין תושבים וותיקים למבקשי מקלט.

לאחר מכן הגיעו כל מיני ארגונים שבאו לעזור למבקשי המקלט, אותם ארגונים מזהים כשמאל אשכנזי, ולא התייחסו למצוקה של התושבים הוותיקים, מה שפיתח אנטגוניזם מהצד הימני והקיצוני בשכונות. ההתארגנות האזרחית שלנו היא מחאה משותפת שמחברת בין הקהילות השונות בשכונה למען היכרות ולמידה הדדית. הפגנו

יחד נגד חוק הפיקדון, הפגנו יחד כאשר היה מוות בגנים, דרשנו שינוי ופעלנו למענו. הצלחנו למנוע הקצנה ויצרנו מרחבים משותפים לשיח ואמון.

צריך גם לשאול מי מרוויח מהגירוש. הגירוש הוא לא רק של מבקשי המקלט. אותם אולי רוצים לגרש למדינה שלישית, אך יש פה הרבה רבדים של גירוש. המטרה שלנו היא לאחד מאבקים, ליצור סולידיות, לפענח מה עומד מאחורי הדברים, לדרוש שיקום ותיקון - לא להוסיף עוד פשע על פשע של הממסד שהחל עוד כבר משנות ה-40 של המאה הקודמת".

שולה קשת, מנכ"לית "אחותי" וממובילות מחאת דרום תל אביב נגד הגירוש.

תנועת [עוצרים את הגירוש](#), אשר מאחוריה עומדים מספר סטודנטים מפקולטות שונות ברחבי הארץ, הפעילו קמפיין לגיוס המונים, שתרם [להפגנת ענק בכיכר רבין](#), בה השתתפו כ-25,000 אנשים. התנועה הסוציאליסטית [עומדים ביחד](#) ארגנה הפגנות ברחבי הארץ לרבות ירושלים, שם [הפגינו כ-2,000 אנשים](#) חיפה, רחובות, פרדס חנה ועוד, וכן סיורים והרצאות נגד הגירוש. צוות של מורים ותלמידים בתכנית בינ"ה הקימו את "[שומר אחי אנוכי](#)" שארגנו פעילויות שונות לצד מבקשי מקלט, ופעילים רבים ברחבי הארץ, לרבות תנועות נוער, הצטרפו למאבק ולהפגנות.

"הפעילות שלנו הייתה התארגנות ספונטנית. זה התפשט כמו אש בשדה קוצים, מעשרות למאות ואלפי פעילויות בכל רחבי הארץ. גילינו שאנשים מכל מיני דעות ועמדות מצטרפים למאבק על ידי חשיפה לעובדות. הייתה בהילות ודחיפות לאור הסכנה לחיי אדם, אנשים לתחושת חיפשו צינור להביע את דעתם ולפעול. הפעילות שלנו באה ממקום נורא נאיבי, אך ללא אותה נאיביות זה לא היה מתאפשר. הגענו מאפס הבנה אך מתוך עשייה תמימה זה אפשר לבטא עמדה יחסית פשוטה אך הכרחית, וזה מה שלמעשה גרם לאנשים שלא בהכרח מבינים בדקויות ובפרוצדורות משפטיות ומדיניות - לומר: גם אנחנו נגד הגירוש".

יואב קלרמן, מפעילי 'עוצרים את הגירוש'.

במקביל, נערכו הפגנות שהובלו על ידי פעילים מקרב מבקשי המקלט. ההפגנה המרכזית נערכה [מול שגרירות רואנדה בהרצליה](#), אליה הגיעו כ-2,000 מפגינים, הפגנה מול מתקן "סהרונים" והפגנה שנערכה [מול בית נשיא המדינה](#).

"בנובמבר 2017 הודיע ממשלת ישראל על סגירת מתקן חולות ותחילת הגירוש. אנחנו קהילת מבקשי המקלט מסודן ואריתריאה ארגנו הפגנה מול כלא סהרונים שאליו העבירה משרד הפנים מבקשי מקלט שהיו במתקן חולות אחרי שסירבו לעזוב למדינה השלישית, במחאה זאת עמדו הכלואים אז במתקן חולות שהיו בו זמנית בשביתת רעב יחד איתנו שבאנו מהערים ועוד ישראלים שהצטרפו אלינו. דרשנו שחרור מידי של הכלואים, כי לממשלה לא היה הסכם עם שום מדינה שמוכנה לקלוט את הכלואים. כמו כן דרשנו ממשלת ישראל שתפסיק להתעלל בנו ושתבדוק את בקשות המקלט שלנו לפי הסטנדרטים הבינלאומיים.

ארגנו גם מחאה מול שגרירות רואנדה בה דרשנו שלא תשתף פעולה עם ישראל בתוכנית הזו. מבחינתנו מדובר בתוכנית גזענית שמיועדת נגדנו השחורים, שאם ישראל המדינה המודרנית בעלת היכולות הגבוהות בתחומים רבים לא יכולה לקלוט 35 אלף לפליטים, בוודאות רואנדה מדינת עולם שלישי גם לא יכולה לקלוט אותנו. לדעתי מה שנתן משמעות למחאה שלנו זו ההתעוררות של החברה הישראלית המעוררת השראה, והשתתפות הרחבה והיעילה של החברה הישראלית נתנה המון כוח ותקווה לקהילה המוחלשת שלנו. זה היה מהפך גדול שגרם לשינוי דעת למרבית הקהילה שלנו על החברה הישראלית, מה שהוביל לזה שמבקשי מקלט החליטו להישאר ולא לעזוב למרות הלחצים מצד הממשלה".

עבדלמונים אהרון, פליט מדרפור ופעיל מרכזי בקהילת מבקשי המקלט ישראל.

מחאה מול ממשלת רואנדה

דיווחים על מדיניות הגירוש נפוצו ברחבי העולם, בשל אופיו החריג של ההסכם: נראה שמדובר בפעם הראשונה בה נחתם הסכם סודי בין מדינה מערבית לבין מדינת עולם שלישי, להרחקת מבקשי מקלט למדינה המוחלשת. הסכמים אלה, שעלולים לסמן צעד חדש ומסוכן בטיפול בהגירתם של מבקשי מקלט, לצד הדיווחים על גורלם של המגורשים, עוררו הפגנות ברחבי העולם מול שגרירויות רואנדה. בהפגנות קראו לרואנדה להימנע

מהפיתוי שבקבלת תמורה כספית עבור גירוש מבקשי מקלט, ולא לקחת חלק בגירוש כפוי של אנשים שייכלאו בישראל אם יסרבו לצאת אליה. [ההפגנות התקיימו במקביל](#) במספר מדינות ברחבי העולם (כגון ארה"ב, גרמניה, אנגליה, צרפת וישראל). במקביל, נערכו מספר פניות ישירות לנשיא רואנדה, פול קגאמה: בחודש נובמבר 2017, יצא [מכתב פתוח מטעם ארגון א.ס.ף](#) וארגונים נוספים, בבקשה כי רואנדה לא תיקח חלק בהסכם לפיו מבקשי מקלט יגורשו בכפייה או ייכלאו. כשהחלה מדיניות הגירוש, מאות, משתמשי טוויטר כתבו לממשלת רואנדה ולנשיאה שלא לקחת חלק בגירוש. בתגובה, רואנדה שבה והכחישה את קיומו של ההסכם עמה. [בציפּ שפורסם](#) בחשבון הטוויטר הרשמי של ממשלת רואנדה נכתב כי "רואנדה מוכנה לסייע בכל דרך שתוכל, מוגבלת ככל שתהיה, בקבלה מסבירת פנים של כל מי שיגיע לגבולותיה מרצון וללא כל כפייה וזקוק לבית. בהתייחס לשמועות שהתפרסמו לאחרונה בכלי התקשורת, ממשלת רואנדה מבקשת להודיע כי מעולם לא חתמה על שום הסכם סודי עם ישראל בנוגע ליישוב מחדש של מהגרים אפריקנים."

"ההחלטה להפגין מול רואנדה - ובהמשך אוגנדה - נבעה מתחושה שה"מדינות השלישיות" לא מעוניינות לשתף פעולה, בגלוי, עם המדיניות של ממשלת ישראל ושהמפתח לעצירת הגירוש עשוי לפיכך להיות דווקא הן. ההתארגנות הייתה ספונטנית; רעיון שנזרק לחלל האוויר לבש צורה של קבוצה בפייסבוק והתארגנויות עצמאיות שונות, לא כולן קשורות אחת לשנייה. חלקן פעלו רק במרחב הווירטואלי. בתוך ימים התארגנו הפגנות מתואמות ב-17 יעדים ברחבי העולם, פשוט כי זה היה מספיק חשוב למספיק אנשים. הפעולה הזו חשפה את כוחם של אנשים שמשתפים פעולה למען מטרה משותפת ואת היכולת לפעול - שגם אם לפעמים נדמה שאבדה - היא עדיין קיימת."

אסף וייצן, לשעבר מנהל המחלקה המשפטית של המוקד לפליטים ולמהגרים ומי שעמד מאחורי ארגון ההפגנות מול שגרירות רואנדה בעולם.

הליכים משפטיים נגד הגירוש

בג"ץ 679/18 סיגל קוק אביבי נ' ראש הממשלה

ביום 23.1.2018 הוגשה לבג"ץ עתירה נגד הגירוש על ידי 119 עותרים, שהם אזרחים שמתנגדים לגירוש ובהם פעילים חברתיים למען מבקשי המקלט. בעתירה נטען כי בהתאם להסכם בין שתי המדינות, ישראל תשלם סכומי כסף משמעותיים לרואנדה עבור קבלת מבקשי מקלט מישראל לשטחה, ונטען שהמשטר הדיקטטורי ברואנדה עלול להשתמש בכספים אלה לצורך לדיכוי פנימי ולפשעי מלחמה. בעתירה תוארו הנחשותיה של ממשלת רואנדה בדבר קיומו של הסכם זה, וכן נטען כי אופיו של ההסכם והנסיבות שבהן הוא נכרת מחייבות הסדרה שלו בחקיקה ראשית, ככל שהרשויות מבקשות ליישמו.

"כשהבנו שהארגונים שהגישו את הבג"ץ הקודם נגד הגירוש לא מגישים עתירה נוספת, החלטנו קבוצה של אקטיביסטים לפנות לעורך הדין איתי מק, שיגיש עתירה בשמנו שבה קיווינו לאתגר את יריעת החיסיון שלכאורה קיים על ההסכם המחודש. משעו"ד מק הסכים פנינו לפעילים ופעילות נוספות להצטרף, לקרובי משפחה וחברים, וכשנאספו 120 עותרים ועותרות הגשנו את העתירה.

העתירה חשפה את עומק השקר של הממשלה. עם כל שאלה של שופטי בג"ץ בדיונים ראינו כיצד הממשלה לא מסוגלת לעמוד מאחורי שקריה, עד שנאלצו להודות כי אין הסכם לגירוש בכפיה. העתירה, כמו המאבק כולו, ממחיש כמה כוח יש לנו האזרחים והאזרחיות ה'פשוטים', ושעלינו האחריות להרים קול צעקה בכל מקום בו זכויות אדם נרמסות."

יעל עגור אורגל, אחת העותרות, פעילה עם ולמען מבקשי מקלט ופליטים בישראל וממקימות המרכז לקהילה האפריקאית בירושלים.

בג"ץ 733/18 אביגדור פלדמן נ' מדינת ישראל

ביום 24.1.2018 הוגשה עתירה נוספת נגד הגירוש על ידי עו"ד אביגדור פלדמן ובשם עצמו, בה התבקש בית המשפט להורות למדינה להימנע מגירושם של "המוגדרים כמבקשי מקלט או מסתננים או פליטים או כל אדם אחר... עד שיתברר מעבר לספק כי נשלחים הם למקום שיקבל כל פליט המצהיר על רצונו להיכנס למדינה פלונית זו וכי אותה מדינה

תערוב לביטחונם האישי ולביטחון בני משפחותיהם ולביטחון רכושם, וכלכלתם בדרך של הצהרה מפורשת של מדינת היעד כי כך הדבר. "העתירה הוגשה לאחר שעו"ד פלדמן כתב מאמר דעה בעניין בעיתון "הארץ", וניהול העתירה לווה [במאמרים נוספים](#) שפרסם.

בג"ץ 2445/18 המוקד לפליטים ולמהגרים ואח' נ' ראש הממשלה

ביום 22.3.2018, שורה של ארגוני זכויות אדם [הגישו עתירה לבג"ץ](#), בה התבקש לאפשר לכל מי שנדרש לצאת לאוגנדה או לרואנדה לעיין בהסכמים שנחתמו עם שתי המדינות, המכחישות את קיומם של ההסכמים; להימנע מלדרוש ממבקשי מקלט לעזוב לאוגנדה ורואנדה; ולחלופין – להימנע מכליאתם של מי שמסרבים לצאת לאוגנדה או רואנדה.

"בשנים שחלפו מאז החלה ישראל ביישום תכנית ה"עזיבה מרצון" לאוגנדה ולרואנדה, הצטבר אצל ארגוני זכויות האדם מידע מדאיג בכל הנוגע להתרחשויות במדינות אלה. בבג"ץ הקודם בעניין, נפסק על בסיס חומר חסוי שהמקרים שתועדו על ידינו הם בבחינת חריגים, אבל בחודשים שחלפו מאז, המעקב שארגוני זכויות האדם קיימו לימד שהפרות אלו ממשיכות ונשנות. העובדה שבינתיים גם אוגנדה ורואנדה החלו להתכחש באופן פומבי להסכם, לעובדה שנחתם ולכך שהוא מאפשר העברה בכפיה אליהן, הגבירה את הדאגה. פנינו בנושא לממשלה מיד לאחר פרסום תכנית הגירוש, ומשלא נענינו, עתרנו לבג"ץ. כפי שהתברר בינתיים במסגרת עתירות אחרות, ה"הסכם המתוקן" עם רואנדה הובן על ידי "באופן שונה" מזה שהובן על ידי המדינה, ולמעשה אין יכולת להרחיק אליה אדם שמסרב לצאת אליה.

לגבי אוגנדה התברר, שאין עמה הסכם המאפשר גירוש בכפיה, וגם נראה שהבעיות שעליהן הצבענו באוגנדה עוררו דאגה בקרב חלק מהגורמים הרלוונטיים. בנסיבות האלה, העתירה נמחקה וטענותינו לא זכו לבירור. התנהלות המדינה בפרשה הזו מחזקת את טענתנו כי הסכמים להעברת בני אדם בין מדינות צריכים להיות גלויים ונתונים לפיקוח, לרבות בדבר אופן יישומם, ובמיוחד כשמדובר בדיקטטורות שמצטבר מידע מדאיג על התנהלותן. העובדה שבמשך תקופה זו שללה הרשות רישיונות ישיבה מאנשים, דרשה את יציאתם ועצרה כמעט 300 איש, בלי שבכלל היה הסכם שאפשר זאת, מחייבת לטעמנו בדק בית אצל המדינה."

עו"ד אלעד כהנא, התכנית לזכויות פליטים באוניברסיטת ת"א, ייצג בעתירה.

בית המשפט דן בשתי העתירות הראשונות במאוחד. בתחילה, המדינה הודיעה לבית המשפט כי ההסכמים עם המדינה השלישית עודכנו, ושבעת ניתן להרחיק גם בכפייה. עם זאת, בהסכמת המדינה הוצא [צו ארעי](#) האוסר על גירוש למדינות השלישיות עד להחלטה אחרת. העתירות נמחקו בסופו של דבר לאחר ביטול הגירוש, כפי שיפורט בהמשך.

הליכים פרטניים

כאמור, במסגרת העתירות העקרוניות לבג"ץ נגד הליכי הגירוש ניתן צו ביניים שהורה על עיכוב הגירוש של מבקשי המקלט עד להכרעה בעתירות. אלא שלגישת משרד הפנים, הצו לא מנע הוצאת החלטות גירוש פרטניות כל עוד לא מגרשים בכפייה. כך, מדי שבוע קיבלו עשרות מבקשי מקלט החלטות המורות על גירושם, וכי הרישיון שבידיהם לא יחודש עוד. כדי לבטל החלטות אלה, נדרשו הליכים משפטיים פרטניים (עררים לבית הדין) לייצוג אנשים שקיבלו החלטת גירוש. לכן, גם ארגונים וגם עו"ד פרטיים הגישו עשרות עררים נגד הגירוש. מתוך הצורך בייצוג והקושי לממן ייצוג משפטי קמו קליניקות לכתובת עררים וכן ארגונים הגבירו את נפח עבודתם בייצוג מבקשי המקלט: התוכנית לסיוע משפטי של היא"ס ישראל, פעילות הקו החם של המוקד לפליטים ומהגרים, ומילוי בקשות RSD שבועיות במשרדי אמנסטי ישראל. ככל הידוע לנו, כל מי שהגיש ערר כנגד ההחלטה לגרשו קיבל מבית הדין צו ארעי, שהורה על חידוש רישיון השהיה שבידו ועל אי-מעצרו עד להכרעה בערר. כך, כל מי שזכה לייצוג משפטי קיבל תקופת חסד של שקט נפשי ומעט יציבות עד שבוטל הגירוש, ולבסוף כל אותם עררים התייתרו ונמחקו.

פעילות מתנדבים נגד הגירוש

מערך המתנדבות בתורים

מאחר ומתקן בני ברק הוא היחיד שמטפל בארץ במבקשי המקלט מסודן ואריתריאה בכל הקשור להגשת בקשות המקלט, בחידוש ויזות ובעריכת שימועי הגירוש (למעט מתקן באילת), העומס על המתקן באותה תקופה היה אדיר. מדי יום [הצטופפו ברחוב מחוץ למתקן](#) מאות אנשים בתקווה להיכנס למתקן עצמו כדי לזכות לחדש את האשרה שלהם, להגיש בקשת מקלט או לעבור שימוע ולהסביר מדוע אין לגרשם. אלה נאלצו לחכות בשמש ובגשם, ללא כל סוכך, כיסא, מים לשתייה או שירותים. למצוקה זו התווספו חוסר

סדר וחוסר וודאות, כאשר את התור ניהלו מאבטחים ורבים שניסו להיכנס כלל לא צלחו את התור ונדרשו להגיע פעם אחר פעם, או שהתייאשו.

כדי לסייע בכאוס שנוצר בתורים ולפקח על המתרחש בהם, קמה התארגנות של מתנדבות שעמדו בתור יום יום, נתנו הסברים לממתינים אודות ההחלטות שקיבלו (ולפעמים נמסרו להם רק בעברית), עזרו לאנשים חלשים להיכנס ללא תור ודיווחו על תקלות חמורות. לכך הצטרפו ארגונים נוספים, בהם ההתארגנות הדתית "חרדים לגירוש" [שהתקינו צל](#) בתור.

"אני מתנדבת כבר מספר שנים בארגוני זכויות אדם ובדצמבר 2017 היה כינוס בהול של מתנדבים בו דובר על חשיבות הגשת בקשות המקלט. לכן החלטתי להרים את הקליניקה למילוי בקשות מקלט, ונכון להיום עזרנו למלא יותר מ-700 טפסים. כשהחל נוהל הגירוש הבנתי שיש צורך בעוד עשייה. בנוסף לקושי למלא בקשות מקלט, גם לא תמיד נותנים להם להגיש אותם – וזה היה הבסיס לליוויים. התחלנו עם גרעין קשה של 15 מתנדבות, שעומדות מחוץ ללשכה משבע בבוקר.

נוכחות ישראלית בלשכות מאוד משפיעה. העובדה שיש מישהו שמנסה לעזור, זה הדבר הכי בסיסי – לא מדובר בפעולות מורכבות, אלא להקל כמה שיותר. כל מי שהגיע למקום הזדעזע, היה קבלן מהעירייה שבא לתקן דברים במתחם, וכשראה את התור ואת כל האנשים שם הוא נחרד, ואז הוא חזר אחרי שעות העבודה שלו עם עוד שני עובדים לעשות תיקונים במקום.

המעורבות החלה לתפוס תאוצה כאשר הייתה פלטפורמה לעזור – זה מונגש גם למתנדבים וגם למבקשי המקלט. אנחנו בסך הכל מנסים לשמור על מעט הזכויות של מבקשי המקלט, שלא ירמסו. מבחינתי הם אורחים שלי, יש לי עליהם אחריות וזאת הייתה הדרך שלי לצאת נגד הגירוש. הגירוש עורר המון אמוציות, כמו חלק מהמתנדבים אני באה ממשפחה של ניצולי שואה, זאת ההיסטוריה האישית שלנו ואני לא מוכנה שאלו יהיו הפנים של המדינה".

יונית נפתלי קו אל, מרכזת המתנדבות בתורים.

סיוע בשימועי הגירוש

בתקופת מדיניות הגירוש נערכו למאות מבקשי מקלט שימועים שבסופם הוחלט אם להוציא לאותו אדם החלטת גירוש או לא, בהתאם לנוהל הגירוש. למרות שניתן היה להגיע לשימוע עם ייצוג של עו"ד (או מתנדב שאינו עו"ד), מבקשי מקלט רבים לא יכלו לממן ייצוג זה, או שלא הבינו את משמעותו של השימוע.

לשם כך, ארגון היא"ס הקים מערך מתנדבים לצורך ליווי לשימועים. המטרה הייתה להקנות לכמה שיותר מבקשי מקלט ייצוג באותם שימועים כך שטענותיהם יתבררו, שהשימועים יתנהלו בצורה תקינה ושהאדם ירגיש פחות במתח באותו מעמד קריטי בחייו. מרבית מבקשי המקלט הופנו למתנדבים מהמוקד לפליטים ולמהגרים, שהפעילו שעות קבלת קהל ייחודיות לאנשים שקיבלו זימון לשימוע, וכתבו עבורם מכתב שעמד על טעמים להימנע מגירושם. כמו כן, ארגון רופאים לזכויות אדם הכשיר עשרות רופאים, פסיכולוגים ועו"סים, [שהתנדבו לערוך חוות דעת](#) למבקשי מקלט שמקבלים טיפול רפואי בישראל, וגירושם עלול לגרום לפגיעה במצבם הרפואי.

במהלך השימוע נשאל מבקש המקלט מספר שאלות על ידי פקיד משרד הפנים, לפי שאלון קבוע שנועד רק לבדוק האם אותו אדם עומד בקריטריונים לגירוש ולתאר לו כי מדובר במדינה בטוחה. בסיום השימוע מבקש המקלט והמתנדב יכלו לטעון כנגד ההחלטה. המתנדבים עמדו על טעמים שאינם קבועים בנוהל אולם דורשים בדיקה, במיוחד ביחס לקבוצות עם טעמים מיוחדים: קורבנות עינויים, אנשים בזוגיות בלי ילדים (רק בעלי ילדים הוחרגו בנוהל), חולים שמקבלים בישראל טיפול רפואי, קשישים ולהט"בים שחוששים מגורלם במדינות השלישיות ועוד.

מנתונים רשמיים של המדינה, מתוך מבקשי מקלט אשר עברו שימוע ולא היו מלווים, 82% קיבלו החלטת גירוש בתום השימוע. לעומת זאת, מתוך מי שהיו מלווים על ידי המתנדבים, רק 44% קיבלו החלטת גירוש. הפערים האלה מלמדים על החשיבות בליוויים. בסך הכל לוו כך מעל למאה אנשים, שמהווים כשליש מכל מי שעברו שימועים.

"התחושה בלשכה בבני ברק מזעזעת. עומדים שם בשמש הקופחת או בגשם מאות אנשים שהמדינה מתעמרת בהם. בין אם זה ייחס מזלזל של פקידים, שעות של המתנה שלעיתים מתגלה כחסרת תכלית ובעיקר האטימות למצבם. ליוויתי אדם

שעבר עינויים טראומטים בסיני, וכיום מנסה להביא יחד עם בת זוגתו תינוק. כל זה לא עניין את הפקיד, כי בנוהל קורבנות עינויים וגברים בזוגיות בלי ילדים לא מוחרגים, והוא רק אמר "מי שלא אבא הוא לא אבא". זה שובר את הלב. אך אין ספק שלמרות שמדובר בסיטואציה מאוד קשה ואני והוא לא הכרנו קודם לכן, העובדה שהוא לא היה שם לבד וניסיתי לטעון בשבילו, גרמה לשימוע להיות יותר נסבל".

אלישבע גברא, ממתנדבות פרויקט הליוויים לשימועים.

קליניקה לכתיבת עררים

לצד הייצוג המשפטי שניתן על-ידי עורכי דין וארגונים, קמה קליניקה לכתיבת עררים, בה ישבו אחת לשבוע מתנדבים שאינם משפטנים, פגשו מבקשי מקלט שקיבלו החלטת גירוש וניסחו עבורם עררים לבית הדין, כדי לבטל את ההחלטות הגירוש שקיבלו. העררים איפשרו לרבים שלא יכלו לממן ייצוג משפטי לפנות לקליניקה שהגישה עבורם עררים.

"הצורך בקליניקה העררים נבע מכך שעשרות אנשים התחילו לקבל החלטות גירוש, לרבים מהם לא היה כסף לעו"ד וגם למי שהיה כסף, מעט עורכי הדין שעוסקים בתחום לא יכלו לייצג בבת אחת כל כך הרבה אנשים ולכן חשבנו שאם תהיה קבוצה גדולה של מתנדבים שיעשו זאת אפשר יהיה לסייע ליותר אנשים. המודל עבד די טוב, הגשנו עררים ל-55 איש ב-3 שבועות. כולם קיבלו צווים ארעיים. לשמחתי הגירוש נפסק וכבר אין צורך יותר כרגע."

עו"ד מיכל פומרנץ, עו"ד המייצגת פליטים, הנחתה את מתנדבי הקליניקה.

אלטרנטיבות לגירוש

פעילות מתנדבים וקיבוצים לפיזור גיאוגרפי

גירוש מבקשי המקלט עורר אזרחים מודאגים רבים שחששו לגורלם של המגורשים, והציעו להחביא מבקשי מקלט בביתם. ליוזמות אלה, שלמרכזית בהן קראו "[מקלט אנה פראנק](#)", היה גם כוח בשינוי הנרטיב, והדגשת מחויבותו של העם היהודי לסייע למבקשי מקלט ולא להרחיקם למקום בו לא ימצאו הגנה. במקביל, ומתוך הבנה שרבים ממבקשי המקלט אינם מיועדים לגירוש בשלב זה (גם בשל החריגים וגם בשל קצב קבלת החלטות

הגירוש), הציעו קיבוצים ומושבים [לקלוט מבקשי מקלט בשטחם](#), לצד מפעלים ואנשי עסקים [שהציעו להעסיק](#) אותם ברחבי הארץ. המטרה הייתה להעניק סיוע לאותם מבקשי מקלט, לצד הצגת אלטרנטיבה מעשית לממשלה ולציבור, כיצד ניתן לפזר את מבקשי המקלט ברחבי הארץ לטובת הכלכלה, מבקשי המקלט ותושבי דרום תל אביב.

”כשהתקבלה הידיעה על מבצע הגירוש, כמו אצל הרבה אנשים בארץ גם אצלנו הייתה תדהמה ומשכך החלטנו לפעול. זה התחיל בהתארגנות מהשטח, להסתיר מבקשי מקלט מהגירוש. זו הייתה נקיטת עמדה חד משמעית נגד הגירוש של הקיבוצים. כיום, כ-80 קיבוצים כבר לוקחים חלק בקליטה, ואנחנו שואפים להגיע לכל הקיבוצים בארץ שהם 270 במספרם.

מערך הפעילות הוא לא רק בקיבוצים, שם אנחנו קולטים מבקשי מקלט ועוזרים להם להשתלב בחיי הקיבוץ עם דגש לעזרה לנשים חד הוריות אשר הפוטנציאל לסיכון אצלן גבוהה (זנות ועוני), אלא לפזר ברחבי הארץ מבקשי מקלט ולתת להם את הכלים לבנות את חייהם בכבוד, כל זאת לצד עבודה עם ארגוני הקהילות עצמם. הפוטנציאל לקליטה בקיבוצים הוא מצומצם ולכן אנו פועלים יחד עם מרכז הגר באוניברסיטת תל אביב על פרוייקט, שממנו המדינה אף תוכל להרוויח כ-3 מליארד שקלים מהגדלת התל”ג ומיסים, ובכך גם לעזור לפיזור אוכלוסיית מבקשי המקלט, ולפתור את בעיית העומס בדרום תל אביב ואזורים מוחלשים אחרים. חשוב לנו לפעול יחד עם הקהילות, בכדי למצוא פתרונות אשר כולנו נוכל להתגאות בהם ולהרוויח מהן, תוך כדי שמירה על כבוד והדדיות לזולת.”

ד”ר אבי עופר, מיוזמי תנועת האירוח בתנועה הקיבוצית.

ההסכם עם נציבות האו”ם לפליטים

ביום 2.4.2018 בשעות אחר הצהריים ראש הממשלה ושר הפנים כינסו [מסיבת עיתונאים](#) שבה הודיעו כי רואנדה נסוגה מן ההסכם להרחקה בכפייה של מבקשי מקלט לשטחה, וכי הגיעו להסכם עם נציבות האו”ם לפליטים. בהתאם להסכם עם הנציבות אמורים היו כ-16,000 מבקשי מקלט לקבל תושבות ארעית בישראל לפרק זמן של חמש שנים, וכ-16,000 מבקשי מקלט אחרים אמורים היו להיקלט במדינות מערביות. עוד הודיעו

שהרשויות יפעילו תכנית לפיזור ברחבי ישראל של מבקשי המקלט שבדרום תל אביב, ושהכסף שייחסך בגין ביטול הכליאה והגירוש יושקע בשיקום דרום-תל-אביב, תוך שתוקם מינהלת לשיקום דרום-תל-אביב. להודעה, נציבות האו"ם לפליטים פרסמה [הודעה לתקשורת](#) אודות ההסכם:

"נציבות האו"ם לפליטים ומדינת ישראל חתמו היום על מסגרת הבנות משותפות שמטרתה לקדם פתרונות לאוכלוסיות אפריקאיות מאריתריאה ומסודאן המתגוררות כיום בישראל... כתולדה של מסגרת ההבנות המשותפות שנחתמה היום, ממשלת ישראל לא תמשיך במדיניות ההעברה שלא בהסכמה."

פחות משלוש שעות לאחר מסיבת העיתונאים, ראש הממשלה פרסם [הודעה נוספת בפייסבוק](#), בה הודיע כי הוא קשוב לציבור ולכן הוא משעה את ההסכם עם נציבות האו"ם לפליטים עד שייפגש עם נציגי דרום-תל-אביב ויביא את ההסכם לבחינה מחודשת. למחרת, ראש הממשלה פרסם בפייסבוק [הודעה](#) שבה מסר כי החליט לבטל את ההסכם עם הנציבות וכי ימשיך לפעול להוצאת ה"מסתננים" מישראל. מספר שעות לאחר מכן ראש הממשלה פרסם [הודעה נוספת](#), בה טען שהגורם המרכזי שהפעיל לחץ על רואנדה לסגת מן ההסכם עם מדינת ישראל לגבי גירוש בכפייה הוא הקרן החדשה לישראל, ומסר שביקש מיו"ר הכנסת להקים ועדת חקירה פרלמנטרית בעניין הקרן.

הפסקת מדיניות הגירוש

בעקבות הודעת המדינה על כך שההסכם עם רואנדה כשל וההסכם עם אוגנדה טרם הושלם, ניתן [פסק דין](#) בעתירות שאוחדו בבג"ץ, בו נקבע שהעתירות התייתרו לעת זו. בית המשפט קבע שאם עד יום 15.4.2018 היועץ המשפטי לממשלה לא יאשר שההסכם עם אוגנדה וההסדרים לביצועו מקובלים עליו, ישוחררו מי שעצורים בשל סירובם להיות מגורשים, והדגיש כי הוא אינו מביע עמדה בקשר לתוקפו וחוקיותו של הסדר כזה, אם יושג. בפסק הדין בית המשפט ציין שהוא רואה בחומרה את העובדה שהמדינה לא יידעה את בית המשפט בשלב מוקדם יותר על הקשיים בהסדר עם רואנדה.

ביום 16.4.2018 המדינה הודיעה לבג"ץ כי טרם נחתם עדכון להסכם עם אוגנדה (וזאת בניגוד להודעה מיום 5.4.2018, שבה נכתב שנחתמו הסכמי עדכון עם שתי המדינות

השלישיות וכל שנדרש הוא בירור מספר פרטים עובדתיים בטרם יישום ההסכם). עוד נמסר שבהעדרו של הסכם, מתוך 214 העצורים שהוחזקו במתקן "סהרונים", שוחררו כולם למעט 8, המוחזקים על רקע פלילי. בעקבות זאת, הודיע היועמ"ש כי ייפסקו הוצאת החלטות גירוש, וכי מי שקיבלו החלטת גירוש יוכלו כעת לחדש את רישיונות השהייה שלהם במקודם, והחלטות הגירוש שקיבלו בטלות.

אחרית דבר, סיכום ומסקנות

בהיעדר אפשרות והרשאה למדינת ישראל לגרש מבקשי מקלט, מפעילה רשות האוכלוסין וההגירה לחץ בלתי פוסק עליהם על מנת שיעזבו את ישראל "מרצון". במשך שנים לחץ זה בא לידי ביטוי באמצעות כליאה בכלא סהרונים ולאחר מכן במתקן חולות, באמצעות "חוק קרן הפיקדון", המפקיע 20% ממשכורותיהם לקרן שיקבלו רק כשעזבו, במדיניות חידושי רישיונות שהייה מתישה וקשה, באמצעות הליך מקלט שדוחה 99.9% מבקשותיהם של מי שהצליחו להגיש את הטפסים הנדרשים, וכמובן בתיוגם כ"מסתננים" המלווה בשלל [אמירות על אופיים](#) ועל הסכנות בשהייתם בישראל. עם הפסקת מדיניות הגירוש, מאיימים לפתוח מחדש את מתקן "חולות". שרי הפנים לדורותיהם שבים ומתגאים בכך שמדיניות זו גורמת בכל שנה למבקשי מקלט [לעזוב את ישראל](#), כאשר רבים מהם יוצאים [למדינות מערביות](#) בהן הם נקלטים, והיתר עוזבים במסגרת תכנית "עזיבה מרצון" לאפריקה.

שנת 2018 ככל הנראה תיזכר כעוד שנה בה ממשלת ישראל המשיכה במדיניותה ל"[מרר ולהמאיס](#)" את חייהם של מבקשי המקלט. בין אם זה ניסיונותיה הרבים לגרש בכפייה, לצד מערכת מקלט שאינה נגישה ושהסיכוי להיות מוכר על ידה כפליט אפסי.

אך שנת 2018 תיזכר גם כשנה שבה אזרחים ישראלים נעמדו לצד מבקשי המקלט: הפגינו, חתמו על עצומות המוניות, תרמו כספים, שמו שלט על ביתם, התנדבו לעזור למבקשי מקלט ועוד. נראה שהסולידריות הזו הובילה לכך שבניגוד למדיניות הגירוש שנועדה להפחיד מבקשי מקלט ולגרום להם להתייאש ולעזוב את ישראל, בחודשים בהם פעלה מדיניות הגירוש דווקא [ירד באופן חריג](#) מספר העוזבים "מרצון". כפי שתואר עבדלמונים למעלה, ההתעוררות החברתית נתנה כוח ותקווה למבקשי המקלט שהמדינה מתעמרת בהם. ככל הנראה, זה אחד ההישגים הגדולים ביותר של המחאה.